

סימן קב

יש לו ב' מיני פת לשבת האחת נאה למראה והשניה משובחת
בטעמה איזה יעדיף

שאלה

מי שיש לו בשבת שני מיני פת, המין האחד יש לו טעם חשוב מאוד שעשוי מחיטים שמנים וטובים, אך מראהו לא טוב כל כך כי הוא מושחר. ומין השני מראהו טוב מאד שהוא נקי ולבן הרבה, אך טעמו אינו חשוב, כי מלבד שהחיטים היו כחושים עוד גם העיסה שלו נתחמצה הרבה ויש בו טעם חמוץ. ונסתפקנו מאיזה מין ראוי להניח על השלחן בסעודת שבת לברך עליו המוציא. יורינו המורה לצדקה ושכרו כפול מן השמים.

תשובה

אותו המין שיש לו טעם חשוב ומשובח, הוא

עדיף טפי ומוקדם ואף על פי שמראהו אינו טוב כל כך. והכי איתא בירושלמי דיומא בריש פרק ששי בענין שני השעירים, אחד משובח בגופו ואחד משובח במראיו, מי קודם, פירוש אחד הוא שמן ואין מראהו טוב, ואחד מראהו טוב ואינו שמן כל כך, ופשיט לה רבי ירמיה מהא דתנן גבי עומר יש אביב קצור ויש יבש לקצור, אביב קצור קודם, שמע מינה משובח בגופו הוא קודם על משובח במראיו, עיין שם. ואם כן הוא הדין הכא גבי פת לסעודת שבת, משובח בגופו קדים, וצריך לבצוע על אותו שטעמו טוב. והיה זה שלום ואל שדי ה' צבאות יעזור לי.

כ"ד הקטן יחזקאל כחלי נר"ו

סימן קג

בדין איסור שאילת צרכיו בשבת

שאלה

מה שאמרו חז"ל שאסור לאדם לשאול צרכיו בשבת, אם אחד עבר ושאל [אם] נקרא עברייין. גם רצינו לדעת היכן כתוב דין זה בגמרא. יורינו המורה לצדקה ושכרו כפול מן השמים.

תשובה

דבר זה אינו כתוב בתלמוד בבלי, אלא הוא בתלמוד ירושלמי בשבת פרק ט"ו¹ דאלו קשרים, דהכי איתא תניא אסור לתבוע

צרכיו בשבת, רבי זעירא שאל לרבי חייה בר בא, מהו מימר רעינו פרנסינו אמר לו טופס ברכות כך הם, עיין שם. ופירש מהר"ש יפה ז"ל ביפה מראה² טעם האיסור הוא, מפני שיש בזה טרדת הלב ודאגה, ומכלל עונג שבת שיחשוב כאלו כל מלאכתו עשויה ואין לו שום צרה ויגון, כמו שמטעם זה אסר ה"ר יונה ההרהור בעסקיו וכו', ולא אסרו אלא לתבוע דבר מחודש שאינו רגיל לתבוע. ומה שאין אנחנו מתפללין כל שמונה עשרה בשבת, הא אמרינן בברכות בפרק מי שמתו³ דמשום כבוד שבת לא אטרחהו⁴, עד

קג 1. הלכה ג'. 2. שבת ס"פ שמונה שרצים (דף ס"ד ע"א מדפי הספר). 3. דף כ"א ע"א. 4. אולם במדרש תנחומא (ריש פרשת וירא) מבואר טעם אחר דלפיכך אין מתפלל האמצעיות בשבת, מפני שאם יש לו חולה בתוך ביתו נזכר ברופא חולה עמו ישראל, ומיצר בשבת. והשבת נתנה לישראל לקדושה ולמנוחה ולא לצער, לכך מתפלל שלש ברכות ראשונות ושלש אחרונות והמנוחה באמצע. ע"כ. ועיין הערה הבאה שהרמב"ם תפס טעם זה לעיקר.

כאן לשונו. ודין זה הנזכר בירושלמי, לא פסקו הרמב"ם ז"ל להלכה⁵. אך הטור ז"ל באורח חיים סימן קפ"ח הזכירו, שכתב גרסין בירושלמי תניא אסור לאדם לתבוע צרכיו בשבת, רבי זירא שאיל לרבי חייא בר אבא וכו', אמר לו טופס ברכות כך הוא. וכתב מרן ז"ל בבית יוסף⁶ וזה לשונו, ולמוכחים מכאן דאין למעט בהרחמן לא ינעם לי, דהרחמן תוספת שנהגו להוסיף מעצמם הוא, ולא מקרי טופס ברכות. וכתב מור"ם ז"ל בדרכי משה וזה לשונו, ובאור זרוע כתב כדברי שבלי הלקט וזה לשונו, ואומר הרחמן בשבת כדרך שאומרו בחול, ואין בזה משום שואל צרכיו בשבת, עד כאן לשונו עיין שם. והנה המנהג פשוט שאומרים הרחמן בשבת כדרך שאומרו בחול, והיינו טעמא כמו שכתב מהר"ש יפה ז"ל דלא אסרו אלא לתבוע דבר מחודש שאינו רגיל לתבוע בו, ולכן כל תפלה שהוא רגיל לאומרה בכל יום מותר לאומרה בשבת גם כן. ולכן נהגו לומר בקשת יהא רעוא בשלש סעודות של שבת, ואף על פי שיש בה שאלת צרכיו, כיון דרגיל לאומרה. וכן כתוב בספר הכונות⁷ שסידר מהר"ש ויטאל ז"ל, שהיא בקשה טובה לאומרה קודם כל סעודה מסעודות שבת, עיין שם⁸.

וגדולה מזאת מצאנו מפורש בזהר הקדוש⁹ שאומרים בשבת בהוצאת ספר תורה, בריך שמיא דמארי עלמא וכו', ויש בתפלה זו גם כן שאלת צרכיו ואף על גב דלא נהגו לומר תפילה זו אלא בשבת¹⁰ ואין אומרים אותה בחול, אפילו הכי שרי, והיינו מאחר שבכל שבת ושבת אומרים אותה, מקרי בזה רגיל ואינו תובע דבר מחודש שאינו רגיל בו¹¹.

המורם מכל האמור, דאין אסור אלא לתבוע דבר מחודש שאינו רגיל בו, וכל הטעם הוא משום עונג שבת שלא יביא דאגה בלבו. מיהו עם כל זה אם האדם עבר ושאל דבר מחודש שאינו רגיל בו, לא חשיב זה עבד איסורא ממש, יען כי אף על גב דכתבו בירושלמי לישנא דאיסורא על זה, אין זה איסור ממש לא מדאורייתא ולא מדרבנן אלא אסור ממדת חסידות, וכמו ההיא שאמרו בגמרא¹² אסור לעשות שותפות עם הגוי, דליכא בזה איסורא לא מדאורייתא ולא מדרבנן ולא מיתסר אלא ממדת חסידות, וכמו שכתב הר"ן ז"ל סוף פרק קמא דעבודה זרה¹³ בשם הרמב"ן ז"ל, וכן כתב הרב נימוקי יוסף ז"ל בסנהדרין סוף פרק ארבע מיתות¹⁴. וכן עוד תמצא כזאת בגמרא¹⁵ דאסור

5. אמנם בחשו' הרמב"ם (הוצאת פריימן סי' קי"ד, ועיין גם פאר הדור סי' ק"ל) כתב: אלו התחינות כולם והבקשות והתפילות המפורסמות וחיבורי הגאונים והפייטנים, אין ראוי ליחיד ולא לציבור לאומרים בשום פנים בשבתות ובמועדים, לפי שחז"ל הקפידו על הדבר היותר קטן מאלו הענינים, ואמרו (במס' שבת י"ב:) שבת היא מלועוק ורפואה קרובה לבוא, וזה על צד ההודעה לא על צד הבקשה, ובשביל זה סילקו ברכות אמצעיות של י"ח להיותם כולם בקשה. ע"כ. וכבר העירו דמבואר דתפס לעיקר טעם המדרש. מיהו במנהיג (הל' שבת סי' י"א) פירש דברי הגמ' לא אטרחהו רבנן לפי הטעם שכתב במדרש ומבואר דס"ל דלא פליגי. 6. ד"ה ובשבת. 7. שער הכוונות דף ע"א סע"ד. 8. עיין בהגהות לספר מעשה אליהו (למהר"א מני, הוצאת אהבת שלום, ירושלים תשל"ח) אות קס"ח, דנראה דקטע זה העתיק רבינו משה יוסף אומץ להחיד"א סי' מ"ד, דייקא נמי דבספר הכוונות אין הלשון בדיוק כאשר מביא רבינו כאן, אלא בלשון זה הביא ביוסף אומץ שם דברי שער הכוונות. 9. ויקהל דף ר"ו ע"א. 10. ודעת רבינו בענין זמן אמירת בריך שמיא נתפרשה בכמה מקומות. בבא"ח (שנה ב' פרשת תולדות אות ט"ו) כתב דאומרים אותו שבת ויו"ט, והביא דברי מהר"א מני ז"ל בספר כסא אליהו (עמ' ק"ז) שיש לאומרו גם ברא"ח. וכ"כ בתשו' ר"פ (ח"ג סוד ישרים סי' ח') דזמן אמירתו רק בימים שאומרים בו קדושת כתר. אבל בספרו כתר מלכות (עמ' קפ"ז) כתב רבינו דאומרים בריך שמיא גם בימות החול שני וחמישי. (ועיין ר"פ שם שביאר דעת הסוברים כן). 11. ועיין שו"ת רב פעלים (ח"ב או"ח סי' מ"ו) שדן בדיון אמירת יהא רעוא בשבת, והזכיר תשובת תורה לשמה הזאת, וסיים וז"ל, ועל כן נ"ל בס"ד שיש לומר גם הסיוס של יהא רעוא בלי שום פקפוק, כי זה דבר מתוקן לכל אדם וקבוע ותמיד לכל שבת וה"ז דומה לתפילה הנהוגה ע"ש. 12. סנהדרין ס"ג ע"ב. 13. דף ז' ע"א מדפי הרי"ף. 14. סנהדרין ט"ז ע"ב מדפי הרי"ף. 15. בבא מציעא ע"ה ע"ב. וכן כתב הריטב"א מגילה (כ"ח) דמה שאמרו אסור שילוח מעותיו בלא עדים, אינו אלא מידת חסידות. ועיין ס' שערי שלום דיני לפני עור (שער שנים עשר בירור הלכה סעיף ז' סק"ד) בטעמא דמילתא. אולם מלשון הרמב"ם (פ"ב מה' מלוה ולוה ה"ז) והשו"ע (תור"מ סי' ע' ס"א) נראה שהוא איסור

זה קורין אותו עובר על תקנת חכמים, עיין שם. ואם כן הוא הדין הכא²⁰.

וכל זה בשואל דבר מחודש שאינו רגיל בו, אבל תפילה הרגיל בה אין בזה איסורא ולא חשיב עובר על תקנת חכמים דהא מתירים בזה, וכן עמא דבר. וגם בדבר מחודש נראה לומר, דאם יש לו צער ודאגה בלבו בשבת, ובעת שהוא שואל ומבקש על זה מאת ה' יתברך יהיה לו מנוחה והשקט בלבו מדאגתו וירגיש לכו טוב עליו, אין בזה איסור, דכהאי גוונא התירו²¹ לבכות בשבת היכא שבזה הבכיה תשתכך דאגתו וצערו, והרי הוא לו כמו עונג. והכל לפי הענין ולפי העת. והיה זה שלום ואל שדי ה' צבאות יעזור לי.

כ"ד הקטן יחזקאל כחלי נר"ו

לאדם שילווה מעותיו בלא עדים. וכן אמרו¹⁶ שאסור להלוות לגוי ברבית. וכל אלו ממדת חסידות הם אסורים. ועיין להתוספות ז"ל בתענית דף י"א¹⁷ במה שכתבו שאסור לשמש בשני רעבון, עיין שם. וכן הענין בהאי לישנא דאיסורא שכתבו בירושלמי בשאלת צרכיו. מיהו, לדעת הגאונים ז"ל אפילו בכהאי גוונא שהוא אסור ממדת חסידות, העובר על זה קורין אותו עובר על תקנת חכמים, והוא כי מצינו שרבותינו ז"ל אסרו בגמרא¹⁸ לאדם למלאות שחוק פיו בעולם הזה, וכן אמרו¹⁹ שאסור לאדם לישן ביום יותר משינת הסוס, ודברים אלו חומרות הם, ועם כל זה הגאונים ז"ל בתשובה אשר הביאה רבינו ירוחם ז"ל חלק אדם נתיב י"ח וכתבו מהר"י קארו ז"ל בבדק הבית יורה דעה [סוף] סימן קנ"ז, אמרו שהעובר על

סימן קד

בדין תשמיש לאור הנר בביאה ראשונה

שאלה

עיר שמנהגם לשמש לאור הנר בלילה הראשונה של החופה דוקא¹, אי אריך למעבד כן לשמש לאור הנר, ואם נכון לבטל מנהג זה, כי מה טעם יש בו להתיר תשמיש לאור הנר בלילה ראשונה דוקא. יורינו ושכרו כפול מן השמים.

תשובה

טעם איסור תשמיש לאור הנר, משמע בגמרא דנדה דף י"ז² שהוא דומה לטעם איסור תשמיש לאור היום, שהוא מטעם פן יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו³. ואע"ג דלת"ח שרי לשמש ביום ע"י שיאפיל בטליתו, עכ"ז הפוסקים אוסרים באור הנר גם באפילת טלית וכונו' כל זה

גמור. ועיין שד"ח (מערכת ר' כלל סק"א). וע"ע להלן (סי' ת"ז). 16. שם ע' ע"ב. 17. ע"א ד"ה אסור. 18. ברכות ל"א ע"א. 19. סוכה כ"ו ע"ב. 20. כל ענין זה דמצינו דברים הבאים בדברי רז"ל בלשון איסור אע"פ שאינם אלא מידת חסידות כפלו רבינו לקמן (סי' שפ"ג). ועמש"כ החיד"א בעין זוכר (מערכת א' אות ק"ג). 21. בשולחן ערוך אורח חיים (סי' רפ"ח סעיף ב' בהג"ה) בשם האגור (הל' שבת סי' ת"ב) הביא מה שכתב השיבולי הלקט, דמי שיש לו עונג אם יבכה כדי שילך הצער מליבו מותר לו לבכות בשבת. אמנם בט"ז (שם סק"ב) כתב, דאין מותר שיבכה אלא דוקא דומיא דמבואר בזוה"ק (זהר חדש בראשית דף ז' ע"א) שר"ע היה בוכה בשבת כשהיה קורא שיר השירים, באשר היה יודע היכן הדברים מגיעים, ומחמת דבקוהו בקב"ה היה בוכה ושכן הוא מצוי במתפללים בכוונה. אולם סתם לבכות כדי שיצא הצער מליבו כמש"כ הרמ"א הוא תמוה, דא"כ כל מי שיצטער בשבת יבכה. עכ"ד. ועיין בתו"ש (שם סק"ד) ובמטה יהודה (שם סק"ד).

קד 1. כן הוא מנהג בגדאד, וכפי שכתב רבינו בבא"ת (שנה ב' סוף פרשת וירא): דע כי המנהג פשוט פה עירנו בגדאד יע"א מזמן קדמון, דהחתן שנושא בתולה משמש בליל החופה שהיא ביאה ראשונה לאור הנר, אפילו הוא חכם וחסיד בלתי שום פקפוק, ע"כ. 2. ע"א. 3. נראה כונתו, דהוא מוכח מהא דפר"ק התם בגמ' ממשמש לאור הנר